

Aleksander Kiwerski

Zestawienie podstawowych różnic w zakresie wykształcenia i kwalifikacji adwokatów i radców prawnych

Palestra 35/3-4(399-400), 83-86

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w firmach produkcyjnych i handlowych, doradztwo w sprawach podatkowych itp.

W Niemczech Zachodnich zgodnie z wymogami art. 2 ustawy z 1 stycznia 1959 r. adwokatem może zostać tylko taki prawnik, który zdał państwowy egzamin sędziowski. W zakresie wymogów formalnych istnieje pełne zrównanie z zawodem sędziowskim (art. 4). O wpisie na listę adwokatów decyduje ministerstwo sprawiedliwości (danego landu). Nie ma mowy o zrównaniu z osobami, które wykonują funkcje doradców prawnych w firmach, fabrykach, bankach itp. Są to zupełnie odrębne zawody. Dotyczy to także doradców w sprawach podatkowych.

Szczególnie hermetyczny jest zawód adwokacki na terenie Anglii. Zawód tzw. barristerów dostępny jest dla prawników, którzy przeszli ciężką drogę stażu i zaliczyli stosowny egzamin. To są ci pełnoprawni adwokaci. Uprawnień tak szerokich nie mają natomiast tzw. solicitorzy, którzy są odpowiednikami naszych radców prawnych.

Natomiast zupełnie inne tendencje istniały w krajach komunistycznych. Tak

więc w latach dwudziestych Lenin rozwiązał starą adwokatówkę i dopuścił do obrony każdego, kto tylko zechciał. Jakie były tragiczne skutki tego pociągnięcia, na ogół wiemy. Zmusiło to późniejszych władców Kremla do przywrócenia instytucji adwokatów.

W nowszych czasach na ten „genialny” pomysł wpadli Chińczycy. W art. 8 Tymczasowego Regulaminu w sprawie adwokatów w Chińskiej Republice Ludowej z 26 sierpnia 1980 r. stwierdzono, że do wykonywania praktyki adwokackiej mogą być dopuszczeni: absolwenci szkół prawniczych, byli sędziowie lub prokuratorzy, absolwenci innych wydziałów uniwersyteckich, którzy pracowali w charakterze prawników, a ponadto inne osoby bez cenzusu, jeżeli posiadają wiadomości prawnicze. Jak z tego wynika, adwokatem może być każdy pod warunkiem oczywiście, że znajduje akceptację partii komunistycznej. W regulaminie tym nie ma mowy o samorządzie. Ci pseudoadwokaci podlegają nadzorowi resortu sprawiedliwości oraz władz partyjnych.

opracował adw. dr Zdzisław Krzemiński

Zestawienie podstawowych różnic w zakresie wykształcenia i kwalifikacji adwokatów i radców prawnych

I. Powstanie obu zawodów

1. Adwokatura istnieje od setek lat. Po odzyskaniu niepodległości została zorganizowana na podstawie Dekretu Naczelnika Państwa Polskiego w 1918 r. i od tego czasu działa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego. Przez cały ten czas ma również swój samorząd (tajny w okresie okupacji).

2. Zawód radcy prawnego powstawał stopniowo. Wiele instytucji zatrudniało prawników zajmujących się wyspecjalizowanymi zagadnieniami interesującymi daną firmę, np. Polskie Koleje Państwowe,

Państwowy Zakład Ubezpieczeń itp. Liczba tego rodzaju pracowników rozszerzyła się po powstaniu po wojnie przedsiębiorstw państwowych i zwiększeniu ilości urzędów, które potrzebowały prawników zajmujących się zagadnieniami związanymi z ich pracą.

Zasadniczym aktem normatywnym regulującym zagadnienia radcowskie na długi okres była uchwała nr 533 Rady Ministrów z 13 grudnia 1961 r. (Mon. P. Nr 96, poz. 406) w sprawie obsługi prawnej przed-

siębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych.

II. Zasady i okres szkolenia przed wpisem na listę adwokatów i na listę radców prawnych

1. Na listę adwokatów wpisywani byli aplikanci adwokaccy po zdaniu egzaminu adwokackiego. Niezależnie od powyższego wpisywano również sędziów, prokuratorów i notariuszy.

Do 1963 r., to znaczy do uchwalenia ustawy o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 57, poz. 309) - aplikacja adwokacka trwała 2 lata, była poprzedzona dwuletnią aplikacją sądową i obejmowała całokształt obowiązujących przepisów prawnych (ustawa z 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury - tekst jednolity Dz. U. z 1959 r. Nr 8, poz. 41).

Od czasu wejścia w życie ustawy z 1963 r. aplikacja adwokacka trwała 3 lata, ale aby się na nią dostać trzeba było ukończyć dwuletnią aplikację sądową i zdać egzamin sędziowski, tak iż łączny czas nauki zawodu trwał lat 5.

Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16 z 1982 r., poz. 124) wprowadziło aplikację adwokacką czteroletnią z możliwością jej skrócenia do lat 2 dla osób, które odbyły dwuletnią aplikację sądową i zdały egzamin sędziowski, tak więc okres aplikacji wynosi co najmniej lat 4.

Przez wszystkie te okresy była to aplikacja etatowa, to znaczy aplikant był pracownikiem zatrudnionym i wynagradzanym z funduszy samorządowych przez rady adwokackie. Obowiązywał (i obowiązuje) go normalny czas pracy, a jego praca polega na zastępowaniu adwokata w jego pracy zawodowej, pisaniu pism procesowych, występowaniu przed sądami i władzami administracyjnymi. W ramach aplikacji istnieje również obowiązek uczęszczania na szkolenie i zdawanie kolokwium. Niemniej przez cały ten okres aplikant pracuje wyłącznie w adwokaturze, czyli odby-

wa praktykę w zawodzie pod kierunkiem patrona - doświadczonego adwokata.

Aplikacja kończy się egzaminem adwokackim (pisemnym i ustnym) obejmującym łącznie z kolokwiami całość obowiązujących przepisów prawnych.

2. Odmienne była i jest, mimo wprowadzonych zmian, organizacja szkolenia na aplikacji radcowskiej.

Na podstawie wspomnianej uchwały nr 533 Rady Ministrów została wprowadzona jednoroczna aplikacja arbitrażowa, na którą kierowano prawników zatrudnionych w przedsiębiorstwach i urzędach państwowych, zwalniając ich z pracy na dwa dni w tygodniu, na szkolenia. W międzyczasie byli oni normalnymi pracownikami zatrudniających ich jednostek. Zasady odbywania aplikacji i egzaminu zostały określone zarządzeniem nr 14 prezesa Głównej Komisji Arbitrażowej z 23 listopada 1962 r. (nie publikowane).

Aplikacja ta kończyła się egzaminem w Komisji Arbitrażowej obejmującym:

- zasady organizacji i ekonomiki jednostek gospodarki społecznej,
- ustawodawstwo gospodarcze ze szczególnym uwzględnieniem obrotu pomiędzy jednostkami gospodarki społecznej,

- zasadnicze przepisy prawa pracy,
- postępowanie arbitrażowe,
- prawo cywilne, karne, administracyjne, finansowe oraz postępowanie cywilne, karne i administracyjne - w zakresie niezbędnym do wykonywania czynności radcy prawnego przedsiębiorstwa (zakres unormowany w zarządzeniu nr 10 prezesa Głównej Komisji Arbitrażowej z 9 sierpnia 1962 r. - nie publikowane).

Było to zatem szkolenie bardzo krótkie i przystosowane do potrzeb jednostek gospodarki społecznej (zwanej dalej j.g.u.).

W 1967 r. nastąpiła zmiana w zakresie szkolenia. Zostało wydane zarządzenie nr 17 prezesa Głównej Komisji Arbitrażowej z 1 października 1967 r. (nie publikowane),

które utrzymując system aplikacji pozaetatowej (ze zwolnieniem z pracy na 2 dni w tygodniu dla celów szkolenia) przedłużyło okres aplikacji do lat 2.

Do zarządzenia została załączona Instrukcja dotycząca przebiegu pozaetatowej aplikacji arbitrażowej, określająca liczbę godzin wykładowych z poszczególnych dziedzin prawa. Z ogólnej liczby 438 godzin, 243 godziny poświęcono na przepisy dotyczące j.g.u., a 195 godzin na pozostałe dziedziny prawa. Szkolenie nie obejmowało w ogóle prawa rodzinnego, prawa spadkowego, a ponadto szereg dziedzin prawa zostało potraktowanych marginesowo, np. całe prawo karne łącznie z procedurą mięściło się w 24 godzinach zajęć.

Podobnie jak uprzednio, arbitrażowi aplikanci pozaetatowi nie występowali przed sądami, nie odbywali praktyki w czasie aplikacji. Tak więc porównując okresy szkolenia łącznie z praktyką, czas szkolenia aplikantów adwokackich, biorąc pod uwagę również liczbę lat, był w tym czasie ponad 6-krotnie intensywniejszy, a zakres wymagań co do znajomości prawa przy uwzględnieniu dokładności znajomości przepisów i ich zakresu był w podobnej proporcji, jak okres szkolenia.

Niewielką zmianę wprowadziło zarządzenie nr 2 prezesa GKA z 30 lipca 1973 r. Stan taki trwał aż do chwili wejścia w życie Ustawy o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19 z 1982 r., poz. 145). Wprowadzono wówczas trzyletnią aplikację radcowską, nadal związaną z Państwowym Arbitrażem Gospodarczym i obejmującą przede wszystkim zagadnienia prawne związane z obsługą j.g.u.

Zasady tej aplikacji zostały określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z 19 września 1983 r. (Dz. U. Nr 56, poz. 254) oraz zarządzeniu nr 12 prezesa Państwowego Arbitrażu Gospodarczego z 22 października 1982 r. Aplikacja powyższa przewiduje praktykę w sądach. Jest to nadal aplikacja pozaetatowa. Zgodnie z wspomnianym rozporządzeniem Rady Mini-

strów (6 ust. 2) jednostki zatrudniające aplikanta mają obowiązek zwalniania go na 2 dni w tygodniu na zajęcia. W pierwszym roku aplikacji przewidziane są zajęcia z prawa cywilnego, karnego, pracy oraz postępowania cywilnego i karnego. Pozostałe 2 lata poświęcone są zajęciom z prawa administracyjnego, spółdzielczego oraz przepisów dotyczących j.g.u.

Szkolenie nie obejmowało prawa rodzinnego i opiekuńczego, prawa spadkowego, międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania nieprocesowego; czas przeznaczony na pozostałe przepisy prawa cywilnego, karnego i procedury - nie pozwalał na ich właściwe opanowanie.

Zgodnie ze wspomnianym rozporządzeniem Rady Ministrów z 19 września 1983 r. (22) egzamin ustny obejmował prawo cywilne, administracyjne, prawo karne w zakresie mającym zastosowanie w działalności jednostek organizacyjnych. Oznacza to brak właściwego przygotowania w zakresie prawa karnego, cywilnego, rodzinnego oraz postępowania procesowego w tych sprawach.

Jest to całkowicie inna aplikacja od aplikacji adwokackiej, przygotowująca do obsługi prawnej dawnych jednostek gospodarki społecznej, ale nie dająca podstaw do obsługi prawnej osób fizycznych.

III. Uprawnienia do wpisu na listę radców prawnych

Pomijając różnice w kształceniu osób podczas aplikacji adwokackiej i radcowskiej, trzeba podnieść, iż wpis na listę radców prawnych uzyskała znaczna liczba osób, które nie zdobyły nawet tych kwalifikacji, które dawała aplikacja arbitrażowa czy radcowska.

1. Zgodnie z przepisem 7 uchwały Rady Ministrów nr 533 z 1961 r. na listę radców prawnych mogły być wpisane między innymi osoby, które:

a) ukończyły wyższe studia prawnicze i przez 5 lat pełniły funkcje referendarskie w naczelnych organach administracji pań-

stwowej, na stanowiskach związanych z pracami ustawodawczymi lub obsługą prawną,

b) osoby, które po studiach prawniczych pracowały ponad 5 lat w prezydiach rad narodowych, z tego 2 lata na stanowisku kierownika komórki prawnej, lub 4 lata na stanowisku samodzielnego referenta prawnego.

2. Ponadto na zasadzie 19 mogły być nadal zatrudnione jako radcowie prawni osoby, które mając ukończone studia prawnicze, co najmniej przez 3 lata wykonywały obsługę prawną j.g.u. pod warunkiem złożenia do 31 grudnia 1962 r. egzaminu przed komisją arbitrażową. Jednakże osoby, które mając studia prawnicze przez 5 lat wykonywały w j.g.u. jako zajęcie główne czynności obsługi prawnej - zostały zwolnione od składania tego egzaminu. Zwolnienie od składania tego egzaminu przysługiwało na zasadzie tej uchwały również osobom, które odbyły aplikację sądową, arbitrażową (etatową), prokuratorską i notarialną zakończoną egzaminem. Odpowiada to stażowi potrzebnemu wówczas do uzyskania wpisu na aplikację adwokacką (z wyjątkiem osób po aplikacji arbitrażowej, które takiego uprawnienia nie miały).

3. Również ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19, poz. 145) w art. 79 przyznała prawo do wpisu na listę radców prawnych osobom, które posiadając wyższe wykształcenie prawnicze były zatrudnione w chwili wejścia w życie ustawy - co najmniej 5 lat na stanowisku odpowiadającym funkcji radcy prawnego - bez aplikacji i bez konieczności zdawania egzaminu.

Jednocześnie przyznano prawo do zdawania egzaminu, w terminie dwu lat, osobom wskazanym wyżej mającym jedynie trzyletni staż. Był to zatem znowu wpis na listę radców prawnych osób, które nie przechodziły żadnego, nawet tak niewielkiego szkolenia i nie zdawały nigdy przedtem żadnego egzaminu.

4. Jak wynika z powyższych danych, na listach radców prawnych figurują osoby, które były szkolone i egzaminowane, albo egzaminowane jedynie w zakresie przepisów związanych z j.g.u., albo osoby, które żadnego szkolenia nie przechodziły i żadnego egzaminu nie zdawały.

Dla oceny kwalifikacji osób wpisanych na listy radców prawnych trzeba zatem ustalić i zebrać wiarygodne dane obrazujące liczby osób posiadających bardzo rozbieżne kwalifikacje:

a) jaka liczba radców prawnych nie ukończyła żadnej aplikacji i nie zdawała nigdy żadnego egzaminu?

b) jaka liczba radców prawnych nie przechodziła aplikacji, a jedynie zdawała egzamin arbitrażowy, czy radcowski?

c) jaka liczba radców prawnych ukończyła jednoroczną aplikację pozaetatową arbitrażową i zdawała egzamin arbitrażowy?

d) jaka liczba radców ukończyła dwuletnią aplikację i zdała egzamin?

e) jaka liczba radców prawnych ukończyła aplikację i zdała egzamin pod rządami ustawy z 1982 r. o radcach prawnych?

Zebranie tych danych pozwoli na ocenę przygotowania zawodowego radców prawnych i liczby osób legitymujących się poszczególnymi rodzajami kwalifikacji.

opracował adw. Aleksander Kiwerski